

Закону України "Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі" [5]).

3. Здійснення (негласне проникнення до житла) при оперативно-розшуковій діяльності проводиться за рішенням суду (п. 18, ст. 8 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" [6]);
4. Проникнення в житло у невідкладних випадках, що здійснюється з метою:
 - порятунку життя і здоров'я людей, майна;
 - усунення наслідків аварії на житлово-комунальних мережах, пов'язаних з врятуванням життя людей та майна. Може бути здійснено проникнення до житла та іншого володіння особи для проведення в них огляду та ліквідації аварій без отримання на це згоди власника, користувача житла (несанкціонований доступ) (ст. 17 Закону України "Про житлово-комунальні послуги" [7]).

Означені дії не завжди здійснюються за згодою особи, яка мешкає у житлі. Проникнення в сферу її особистого життя, захищеного стінами будинку, може бути здійснено без відома мешканців. Однак слід визнати, що держава змушена вдаватися до таких заходів з метою попередження тяжких злочинів. Наприклад, у світовій практиці допустимо, що під час розслідування терористичної діяльності, ухилення від сплати податків, попередження витоку капіталу з країни можуть застосовуватися заходи, які обмежують право на недоторканність житла.

Гарантіями недоторканності житла при його обмеженні у вказаних випадках є те, що це можливо лише при наявності оперативно-розшукової справи, з дозволу суду на негласне проникнення в житло, при цьому слідчий повинен вживати заходи для унеможливлення розголошення виявлених обставин особистого життя мешканців житла. Але ж цього для забезпечен-

ня недоторканності житла недостатньо. Фізична особа має активне право на захист недоторканності свого житла будь-яким засобом, який не порушує законні права та інтереси інших людей та має право вимагати поваги до свого житла від невизначеного кола осіб.

Забезпечення недоторканності житла здійснюється за допомогою наступних засобів: виселення особи, яка незаконно зайняла житло; відшкодування збитків, моральної шкоди; визнання договору недійсним; несплату квартирної плати за час неможливості користування житлом; усунення загрози; сприяння порятунку; встановлення режиму нерозголошення відомостей особистого життя, яке склалося у житлі та інші.

Таким чином обмеження недоторканності житла повинно застосовуватися з урахуванням того, що житло - це межа між особистим і соціальним життям, яка повинна шануватися й не порушуватися.

Література:

1. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть. / Под ред. Б.А. Страшун. - М.: Бек, 1996. - 758 с.
2. Конституція України. Харків: Вітрило, 2006 - 48.
3. Килкэли У., Чефранова Е., Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 8 Право на уважение частной и семейной жизни, жилища и корреспонденции. - М.: Рос. акад. правосудия, 2001. - 159 с.
4. Закон України "Про міліцію" // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 4. - Ст. 20, із змінами.
5. Закон України "Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі" // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 52, Ст. 455; із змінами 2001. - № 40. - Ст. 193; 2004. - № 7. - Ст. 49; 2005. - № 11. - Ст. 198.
6. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 22. - Ст. 303 із змінами.
7. Закон України "Про житлово-комунальні послуги" // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 47. - Ст. 514.

Наталія АРТИКУЦА

ЯКІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ТЕКСТУ У СВІТЛІ ЮРИДИКО-ЛІНГВІСТИЧНИХ ВИМОГ

Важливим елементом законотворчої діяльності взагалі та законодавчої техніки зокрема є мова, її лексичні та граматико-стилістичні ресурси, що реалізуються в законодавчих текстах. Мова є тим першоелементом, з якого виробляється (об'єктивується) право як система загальнообов'язкових соціальних норм. Саме у мовно-словесних знаках і конструкціях репрезентуються правові поняття й категорії, правові норми та приписи. У сучасному суспіль-

стві правові норми не можуть існувати інакше, ніж у словесній (мовнознаковій) формі. Правові думки (ідеї), правові знання і правові приписи найкраще матеріалізуються (втілюються) у вербально-синтаксичних конструкціях. Ось чому мова, її ресурси й можливості є об'єктом пильної уваги з боку законодавця, який використовує їх не просто як будівельний матеріал, а складний поліфункціональний інструмент вербально-правової регламентації суспільних відно-

син, забезпечення законності та правопорядку в державі, дотримання конституційних прав і свобод людини.

Пошук досконалої форми для втілення правового змісту є надзвичайно важливим у законотворчості, оскільки від якості формулювання правової норми, від якості всього законодавчого тексту, його відповідності основним критеріям щодо мови, термінології та стилю законодавчих актів залежить ефективність закону та інших нормативних актів. Вимоги мовної досконалості закону, максимальної точності та логічності у викладі правових приписів, однозначності тлумачення й розуміння правових норм, суворості нормативності та стилістичної довершеності зумовлюють надзвичайну увагу (і повагу) суспільства до мови законодавства, яка завжди має бути еталоном, бездоганним зразком, встановлювати норми найбільш доречного і правильного використання мовних засобів як на рівні нормативних документів, так і на рівні правозастосування. Ігнорування правил законодавчої техніки, законів законодавчого стилю, недотримання елементарної логіки викладу, неузгодженість термінології та суперечливість правових норм у законодавчих актах не тільки негативно впливає на виконання вміщених в них правових приписів, а й формує зневагу до "букви закону" і навіть правовий нігілізм.

Ось чому лінгвістична підготовка законопроектувальників є комплексною і багатоаспектною. Вона спрямована на оволодіння спеціальними знаннями в галузі юридичної лінгвістики (нового і перспективного напрямку міжгалузевих досліджень, що синтезує здобутки правничих і мовознавчих наук, зокрема юридичної техніки, термінознавства, семантики, стилістики, синтаксису) та набуття практичних навичок підготовки й оформлення тексту законопроекту (у процесі яких застосовуються сучасні технології мовного моделювання правових норм, стилістичного експерименту, редакторського аналізу та лінгвістичної експертизи законопроекту в цілому). Ці знання й навички допоможуть кваліфіковано, на наукових засадах розв'язувати наявні у сучасному законодавстві численні мовно-термінологічні проблеми, адже від того, як вони вирішуватимуться, залежить не лише якість певного законодавчого тексту, а й ефективність законодавства і законодавчого регулювання в цілому.

Мову закону, її термінологічний апарат, граматичні та стилістичні особливості безпосередньо вивчає законодавча лінгвістика, увага якої сфокусована на виявленні закономірностей функціонування мовних одиниць у законодавчих текстах, пошук оптимальних засобів мовної презентації правових норм, встановлення правил використання мовних ресурсів у сфері законодавства і законотворення, і на основі цього – розроблення науково-обґрунтованих методичних

рекомендацій щодо мовного оформлення законопроектів, практичних порад для вирішення складних випадків слово- і терміновживання, уникнення типових помилок, пропозицій щодо їх виправлення.

Сприяє активізації науково-прикладних розробок у цій сфері низка факторів: реформування і демократизація правових систем, необхідність створення єдиного європейського законодавства засобами простої, ясної та зрозумілої мови; потреба вдосконалення механізму правового регулювання шляхом підвищення ефективності й оптимізації мовних засобів у сфері правової комунікації. В Україні розвиток законодавчої лінгвістики стимулюється також нагальними потребами впорядкування й удосконалення законодавчої бази, уніфікації та стандартизації термінології законодавства, створення єдиних загальнонаціональних правил законодавчої техніки, методів законопроектної роботи, запровадження процедури лінгвістичної експертизи законопроектів.

Мова законодавства – це функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвістичними і структурно-жанровими ознаками, обумовленими специфікою правотворчої діяльності, її соціальним завданням і призначенням. Як соціально й історично сформована сукупність мовних засобів (лексичних, фразеологічних, граматико-стилістичних) мова закону являє собою поліфункціональну, багаторівневу, відкриту систему.

Поліфункціональність законодавчої мови полягає у реалізації нею специфічного набору функцій: 1) номінативна (називання правових реалій і понять); 2) гносеологічна (знаряддя й спосіб правового пізнання, оволодіння суспільно-правовим досвідом); 3) аксіологічна (правової та морально-етичної оцінки); 4) комунікативна (спілкування); 5) регулювальна (правове регулювання людської поведінки та суспільних відносин через волевиявлення суб'єкта права та вплив на правосвідомість); 6) культурносна (збереження й передачі правового знання та правової культури); 7) естетична (ясність, точність, однозначність, лаконічність, нормативність, коректність, мовностилістична довершеність як еталонні якості нормативно-правового тексту).

Багаторівневність законодавчого тексту простежується в застосуванні мовних одиниць і засобів різних рівнів: законодавчі терміни, словосполучення і фразеологізми, законодавчі дефініції, лексико-граматичні моделі, синтаксичні конструкції, макротекст, засоби та прийоми законодавчої стилістики тощо.

Відкритість мови законодавства як системи виявляється у наявності в законодавчому тексті загальноновживаної лексики, термінології суміжних із правом сфер, у процесах термінологізації та детермінологізації, тенденції до розширення

законодавчого словника за рахунок новоутворень, взаємодії власних мовних ресурсів і запозичень тощо.

Сучасні дослідження в галузі законодавчої лінгвістики виявляють специфічні ознаки законодавчого тексту на лексичному, семантичному, граматичному та стилістичному рівнях. До них належать: термінологія законодавства (у складі якої - власне юридичні та неюридичні терміни); номенклатурні позначення (власні назви державних установ, органів, організацій, інституцій, відділів, рангів, посад, нагород, звань, нормативно-правових актів, документів); аббревіатури (правові, адміністративні, політичні, дипломатичні, соціальні тощо); нормативна дефінітивність термінів і номенклатурних назв; законодавча фразеологія (юридичні формули, штампи, кліше); моносемантизм (на рівні контексту); узагальнено-абстрагований виклад правового змісту (відповідні лексико-граматичні моделі, форми, конструкції); стандартизованість і стереотипність (лексичних, граматичних, синтаксичних і композиційних засобів); іменниковий характер тексту (домінування імені над дієсловом): віддієслівні та відприкметникові іменники, прикметники, субстантиви, нанизування імен у родовому відмінку, відіменні прийменники та ін.; переважання дієслів у формі 3 особи однини, теперішнього часу, інфінітива у поєднанні з іменником, прикметником, предикативним прислівником чи дієсловом; синтаксичні конструкції у формі регулятивно-нормативних тверджень (констатаційного, зобов'язального, імперативного, заборонного, оцінно-правового характеру); застосування граматичної категорії модальності для регламентації різних моделей правової поведінки (можливості / неможливості, бажаності, необхідності, обов'язковості дії); узагальненість та знеособленість викладу (безособові, неозначено-особові, узагальнено-особові, інфінітивні, дієприслівникові та інші конструкції); імперативний інфінітив; поширеність речень із пасивно-зворотним дієсловом на *-ся* в ролі предиката та пасивних конструкцій; предикативні форми на *-ио*, *-то*; переважання складнопідрядних синтаксичних конструкцій над складносурядними і безсполучниковими; прямий порядок слів; послідовна зміна тем і рем; вибірковість, повторюваність синтаксичних конструкцій; суб'єктивно-авторська відстороненість; монологічний характер викладу; стилістична однорідність; емоційно-експресивна нейтральність; відсутність виразно-образних засобів (епітетів, метафор, гі-

пербол, народно-розмовних фразеологізмів, риторичних прикрас тощо); коректність; логічна впорядкованість викладу нормативного змісту на рівні тексту, рубрикації, графічного розташування частин: поділ тексту на періоди, статті (з підзаголовками), пункти (з нумерацією та іншими знаками), абзаци; відсутність зайвих (надлишкових) елементів тощо.

У наведеному переліку пріоритетне місце посідають такі якісні характеристики законодавчого тексту, як точність, ясність, однозначність. Точність мови закону є найважливішою передумовою однозначного розуміння, тлумачення і виконання правових приписів. Законодавчий текст повинен передавати думку, ідею законодавця максимально точно, не допускати двозначності, довільного тлумачення, бути зрозумілим і ясним для громадян.

Узагальнення особливостей мови закону на основі спостереження за функціонуванням мовних одиниць у законодавчих текстах різних жанрів, регламентація спеціальних мовностильових норм у формі загальних вимог до нормативно-правового тексту та надання практичних рекомендацій щодо доцільності вживання тих чи інших мовних засобів у законодавчих актах здійснюється в межах законодавчої стилістики - підрозділу законодавчої лінгвістики. Отже, основними поняттями і категоріями, якими ми оперуємо, аналізуючи мову законів, є насамперед стилістичні поняття й категорії.

Суворе дотримання норм офіційно-ділового стилю української літературної мови в його основному різновиді - законодавчому підстилі є передумовою створення якісного законодавчого тексту. Офіційний характер законодавчого тексту обумовлений його особливою державно-регулювальною функцією та процедурно закріпленою офіційно-документальною формою.

Отже, найважливішими критеріями оцінки якості законодавчого тексту у світлі мовностильових вимог є: офіційність, точність, однозначність, зрозумілість, стислість, узагальненість, стандартизованість, нормативність, логічність, стилістична однорідність, емоційно-експресивна нейтральність, відсутність індивідуально-авторських рис. Саме крізь призму цих лінгвістичних параметрів юрлінгвістам-експертам слід оцінювати текст кожного законопроекту, а законодавцям шукати оптимальний варіант формулювання законодавчої думки (як на рівні окремої правової норми, так і законопроекту в цілому).